

DIER WAAR DIGHEID

HET MORELE AANVOELEN ALS KOMPAS

JOHANNES DERBOVEN

ERTSBERG

INHOUD

Woord vooraf	7
Inleiding	13
Deel I Een common sense-benadering op dierenethiek	23
1 De rol van rationaliteit in de ethiek	25
2 Mens-zijn als moreel relevant gegeven	53
3 Common sense-ethiek	71
4 De fundamenten van de menselijke moraal	79
5 Dierenrechten en de hedendaagse dierenethiek	93
6 Ethische normen en het morele aanvoelen	103
7 De deugdeethiek als normatief kader	113
8 Het objectieve karakter van morele overtuigingen	125
9 Moreel inzicht via narratieve filosofie en literatuur	141
Deel II Dierwaardigheid in de veehouderij	167
10 De intensieve veehouderij	169
11 Dierwaardigheid	181
12 De weg naar dierwaardigheid in de veehouderij	197
Conclusie	213
Dankwoord	227
Bibliografie	230

WOORD VOORAF

Er is geen ontkomen aan: zoals de klimaatproblematiek, staat ook de zaak van het dierenwelzijn centraal in de publieke belangstelling. Er bestaat sinds enige tijd zelfs een Vlaamse Raad voor Dierenwelzijn, die jaarlijks een dierenwelzinsprijs uitreikt aan werkstukken van studenten die nieuwe inzichten omtrent dierenwelzijn aanbren- gen. Voorliggend boek van de jonge econoom en filosoof Johannes Derboven vond zijn oorsprong in zijn begin 2024 door de vermelde Raad bekroonde masterscriptie. De jury heeft prima werk geleverd. Dit boek is inderdaad een mees- ter-werk, dat ik zonder aarzeling aan de lezer kan aanbe- velen. Het biedt een ongewone, originele visie op de pro- blematiek; het is van een uitmuntend filosofisch niveau; het steunt op breed en diepgaand onderzoek zowel in de filoso- fie als in bepaalde menswetenschappen; het is maatschap- pelijk bijzonder relevant (gezien de grote publieke belang- stelling voor de problematiek); het combineert intellectuele scherpte met persoonlijke betrokkenheid; het is heel helder geschreven, leesbaar voor een breed intellectueel publiek.

Als econoom kwam de auteur al tot het inzicht dat de reële economie niet steunt op de mens als nutsmaximi- serend wezen. Als filosoof geraakte hij er uiteindelijk van overtuigd dat de reële ethiek niet steunt op de mens als rationeel wezen. In plaats van over dierenwelzijn te blijven nadenken vanuit de hier te lande dominante rationalisti-

sche visie, kwam de auteur tot de overtuiging dat het roer helemaal omgegooid moet worden. Veel overtuigender is volgens hem de filosofische visie *op* ethiek en dierenethiek, ontwikkeld door mijzelf en mijn Leuvense collega Arnold Burms. Ethiek is in onze visie niet het werk van de ratio; ethiek is fundamenteel common sense-ethiek: de gedeelde ethiek van een tot een bepaald moreel aanvoelen opgevoede gemeenschap. Ethiek wortelt niet in individuele rationaliteit, maar in een moreel aanvoelen of besef, waarin niet het vermijden van pijn of het involgen van morele principes, maar respect voor waardigheid centraal staat. Vandaar de titel van dit boek: 'Dierwaardigheid', en niet 'Dierenwelzijn' of 'Dierenrechten'.

Of je nu vegetariër of vleeseter bent, voor of tegen dierenrechten, of primair filosofisch geïnteresseerd in (dieren)-ethiek, dit is een *must read*. Dat heeft hiermee te maken dat de fervente verdediging van het dierenwelzijn in de publieke ruimte bij ons haast uitsluitend berust op onbetwistbaar geachte, want strikt rationeel geargumenteerde filosofische visies (zoals van Peter Singer, Tom Regan of Martha Nussbaum). Verlichte filosofen zijn de hogepriesters en de voortrekkers van een schare rotsvast overtuigde dierenactivisten en -sympathisanten. Tegelijk lijkt het brede, vleesetende publiek nauwelijks gevoelig voor de beschuldiging van flagrante inconsistentie in moreel gedrag tegenover dieren: ze blijven door hun gedrag een industrie steunen die massaal dierenleed berokkent. Het is deze spagaat die in dit boek tegelijk aan een diepgaand onderzoek wordt onderworpen.

Na het verwerven van zijn nieuwe filosofische inzichten inzake de ethiek tegenover dieren, is de auteur niettemin

vegetariër gebleven. Op basis van de combinatie van zijn nieuwe inzichten en zijn persoonlijke morele aanvoelen, pleit hij in het tweede deel van zijn boek voor een aangepaste politiek in de intensieve veehouderij met het oog op meer dierwaardigheid. De paradox is dat de ongewone filosofische visie op dierenethiek niet tot het opgeven van vegetarisme of zelfs veganisme hoeft te leiden, en al evenmin tot een verminderde aandacht voor dierenwelzijn. De visie op ethiek als common sense-ethiek, met moreel aanvoelen als bron, leidt tot begrip voor de mogelijkheid en zelfs de onvermijdelijkheid van een diversiteit van morele houdingen tegenover dieren (alleen al doorheen de tijd). Zo komt de auteur tot het inzicht dat er ook 'gewetensvolle' vleeseters (en jagers) kunnen bestaan, die soms dieper dan rigide vegetariërs met dierwaardigheid begaan kunnen zijn. Zijn eigen morele overtuiging van en inzet voor dierwaardigheid is verenigbaar met een zekere tolerantie ten aanzien van morele houdingen waarmee hij zich (nog altijd) niet kan verzoenen (dat is pas echte tolerantie!).

Dit boek is niet alleen een pamflet voor meer dierwaardigheid, het biedt zoals al gezegd, een ongewoon, diepgaand filosofisch inzicht in het fenomeen ethiek. Het boek is dus tegelijk een excellente gids voor al wie zich afvraagt wat (dieren)ethiek eigenlijk is, en vooral voor al wie denkt dat de heersende ideeën daarover (à la Peter Singer of Floris van den Berg) vanzelfsprekend de juiste zijn. Dit boek biedt een filosofisch goed onderbouwde analyse van de complexiteit van het morele aanvoelen en het morele handelen. Het gaat daar helemaal niet om een soort instinc-

tieve *gut reactions*, maar om diepgaand symbolisch-cultureel bepaalde ‘cognitieve’ emoties – emoties die een weten en een waarheid reveleren (omtrent hoe te handelen), die niet door wetenschappelijk-theoretisch inzicht te verkrijgen zijn. De auteur analyseert diepgaand het specifieke ‘cognitieve’ karakter van het morele aanvoelen. Het gaat daar, evenmin als in het esthetische domein, om louter subjectieve reacties: als ethische wezens hebben we integendeel juist het besef dat niet alles om het even is, dat bepaalde zaken onaantastbaar zijn, wat rationalisten ook mogen beweren. Morele zekerheid heeft niets met rationeel bewijs te maken; ethiek is geen zaak van experts, maar van gewone mensen. Het gaat daar om een existentiële zekerheid, die zekerheid blijft ook al beseft men de particulariteit en contingentie van het eigen standpunt. Het morele aanvoelen is niet compleet statisch: het kan ontwikkeld worden door een verscherping van de morele aandacht. In nieuwe, verwarrende of complexe omstandigheden kan de noodzaak van morele discussie en moreel oordelen zich opdringen; dat streven naar ‘waarheid’ staat echter nooit los van het morele aanvoelen. Ethische kritiek kan alleen interne kritiek zijn. Ook de vraag of er vooruitgang kan zijn in de ethiek vergelijkbaar met wetenschappelijke vooruitgang wordt besproken (het antwoord is negatief). Vanuit deze subtiele analyse van het morele aanvoelen, is goed te begrijpen dat literatuur en film een belangrijke toegangspoort kunnen zijn tot dieper moreel inzicht. De auteur verwijst dan ook regelmatig naar literatuur waarin de realiteit van ’s mensen complexe morele relatie met dieren aan bod komt.

Een belangrijke les uit het boek is dat de morele aandacht altijd enigszins beperkt is. De auteur, voor wie dierwaardigheid zo belangrijk is, beseft dat intussen in andere industrieën zoals de kledingindustrie of de mijnbouw, op grote schaal de menswaardigheid geschonden wordt, zonder dat daarover veel ophef wordt gemaakt. Ethiek en tragiek staan niet los van elkaar.

Herman De Dijn

Blijf steeds op de hoogte van de nieuwste boeken, activiteiten, kortingen en podcasts door je in te schrijven op de nieuwsbrief van Ertsberg: www.ertsberg.be/nieuwsbrief.

© 2025 Ertsberg | Standaard Uitgeverij en Johannes Derboven

info@ertsberg.be

www.ertsberg.be

www.standaarduitgeverij.be

 @ErtsbergB

 www.facebook.com/ertsberg

 ErtsbergB

NUR 730

thema JBVF, QDTQ, JBFU

ISBN 978 9464984286

ISBN (eboek) 9789464984385

Wettelijk depotnummer: D/2025/15.435/08

Omslag: Loudmouth

Zetwerk: Merel van Meurs

Auteursfoto: Fotografie An Cladorp

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, op welke wijze ook, zonder de uitdrukkelijke voorafgaande en schriftelijke toestemming van de uitgever, behalve in geval van wettelijke uitzondering.

All rights reserved. No part of this book may be reproduced, stored or made public by any means whatsoever, whether electronic or mechanical, without prior permission in writing from the publisher.